

CERTAIN ASPECTS OF THE PROTECTION OF THE RIGHTS AND LEGITIMATE INTERESTS OF MINORS IN THE PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CRIMES COMMITTED IN THE FIELD OF DRUG TRAFFICKING

Grynova Karina,

Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, Ukraine

e-mail: karina6684@ukr.net

Abstract: The article deals with the peculiarities of the investigation of juvenile criminal cases in the field of drug trafficking, taking into account the restrictions provided by law. The role and powers of the prosecutor in supervising the observance of law in the form of procedural guidance in pre-trial investigation, first and foremost, on issues relating to the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of juvenile participants in criminal proceedings are revealed.

Keywords: drug trafficking, criminal proceedings, pre-trial investigation, investigator, prosecutor, juvenile rights and interests.

Актуальність. В сучасних умовах протидії злочинності викликає занепокоєння ситуація, коли значній кількості неповнолітніх властива наркогенна орієнтація, що стає причиною різкого зростання кримінальних правопорушень серед підлітків. Велика кількість наркозлочинів вчинюються злочинними наркоугрупованнями, діяльність яких все більш спрямована на залучення до незаконного обігу наркотиків неповнолітніх, оскільки їх легше схилити до вживання наркотиків, а потім і до протиправної діяльності. Поширення незаконного обігу наркотиків серед неповнолітніх шкодить не тільки фізичному здоров'ю підлітків, але й впливає на генофонд нації. Оскільки підлітки володіють ще несформованими життєдіяльнісними установками, то при застосуванні кримінально-процесуальних норм має бути враховано такі характеристики: незрілість мислення; брак достатнього соціального досвіду; нестабільність психіки; підвищену емоційність; підвищену навіюваність тощо. Окрім цього повинні бути забезпечені всі, передбачені законодавством права і законні інтереси неповнолітніх, які в теорії висвітлені недостатньо, що і обумовлює актуальність їхньої наукової розробки.

Постановка проблеми. Метою даної статті є визначення сучасного стану охорони прав і законних інтересів неповнолітніх під час досудового розслідування злочинів, вчинених в сфері незаконного обігу наркотиків, та ролі прокурора в цьому процесі.

Стан дослідження. Окремим аспектам виявлення та розслідування злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків, у тому числі з участю неповнолітніх, приділено увагу у працях К.В. Антонова, Л.І. Аркуші, О.М. Бандурки, В.П. Бахіна, В.Д. Берназа, М.П. Водька, А.Ф. Волобуєва, А.М. Волощука, І.О. Воронова, В.І. Галагана, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, В.П. Захарова, А.В. Іщенко, І.П. Козаченка, Я.Ю. Кондратьєва, В.К. Лисиченка, Д.Й. Никифорчука, Ю.Ю. Орлова, В.Л. Ортинського, М.А. Погорецького, В.Д. Пчолкіна, М.Б. Саакяна, О.П. Снігерьова, В.Є. Тарасенка, І.Ф. Хараберюша, В.Ю.Шепітька та інших науковців. Разом з тим, питання охорони прав і законних інтересів неповнолітніх під час досудового розслідування злочинів, вчинених в сфері незаконного обігу наркотиків, потребують окремої уваги та подальшого дослідження.

Вклад основного матеріалу. Кримінальний процесуальний кодекс визначає, що кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється за загальними правилами, але з урахуванням особливостей передбачених законом. Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається відповідною главою КПК [3, гл. 38]. Під час кримінального провадження щодо неповнолітнього, в тому числі під час застосування примусових заходів виховного характеру, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього.

Під час досудового розслідування фактів незаконного обігу наркотиків, вчинених неповнолітніми, актуальним є дотримання головних засад кримінального провадження, а саме, *верховенство права* [3, ст. 8], відповідно до якої людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями, та *законність* [3, ст. 9],

що зобов'язує неухильно додержуватися вимог Конституції України [1], Кримінального процесуального кодексу України [3] та інших нормативно-правових актів.

Згідно з положеннями чинного КПК України [3, ст. 36], прокуратура є єдиним органом, що здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, у тому числі по тим кримінальним провадженням, що пов'язані з розслідуванням фактів незаконного обігу наркотиків вчинених неповнолітніми. До повноважень прокурора під час досудового розслідування кримінальних проваджень за фактами незаконного обігу наркотиків з боку неповнолітніх можна віднести:

- розпочинати досудове розслідування;
- мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування;
- доручати: 1) органу досудового розслідування – проведення досудового розслідування (ч. 7 ст. 214 КПК України); 2) слідчому, органу досудового розслідування – проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій; 3) проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій – відповідним оперативним підрозділам;

- скасовувати незаконні та необгрунтовані постанови слідчих (ч. 5 ст. 284, ч. 2 ст. 305 КПК України тощо), ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав для його відводу (ст. 77 КПК України) або у випадку неефективного досудового розслідування, приймати процесуальні рішення, у тому числі щодо закриття кримінального провадження (ст. 284 КПК України) та продовження строків досудового розслідування (статті 295, 296 КПК України);

- погоджувати або відмовляти в погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій (ч. 3 ст. 233, ч. 3 ст. 234, ч. 5 ст. 240 КПК України), негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 3 ст. 246, ч. 2 ст. 249, ч. 2 ст. 258, ч. 2 ст. 274 КПК України), інших процесуальних дій (ч. 7 ст. 100, ч. 1 ст. 150, ч. 1 ст. 155, ч. 1 ст. 160, ч. 1 ст. 171, ч. 4 ст. 176, ч. 1 ст. 188, ч. 1 ст. 192, ч. 1 ст. 199, ч.ч. 1, 5 ст. 200 КПК України);

- повідомляти особі про підозру (у випадках, передбачених КПК України, повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може здійснюватися слідчим за погодженням із прокурором – ч. 4 ст. 22, п. 6 ч. 2 ст. 40, ст. 277 КПК України);

- пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права (ч. 3 ст. 128 КПК України);

- затверджувати чи відмовляє в затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт або зазначені клопотання (статті 291, 292 КПК України);

- здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Враховуючи специфіку злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків, особливо тих, що вчинені неповнолітніми, для процесуального керівника має бути предметом особливої уваги не лише законність прийнятих слідчим процесуальних рішень, а й правильність обрання ним тактики як у розслідуванні злочину в цілому, так і в проведенні окремих слідчих (розшукових) дій. Слідчий невідкладно у письмовій формі повідомляє прокурора про початок досудового розслідування за фактами НОН, вчинених неповнолітніми, а також про підстави початку досудового розслідування та інші відомості, передбачені ч. 5 ст. 214 КПК України. Прокурор, виходячи зі змісту наявних у нього наглядових повноважень, перевіряє законність та обгрунтованість внесення таких відомостей, їх повноту, наявність підстав для початку досудового розслідування, своєчасність та повноту проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій тощо.

Чинний КПК України [3, ч. 2 ст. 223] підставами для проведення слідчих (розшукових) дій визначає наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення їх мети, тобто можливістю за їх результатами отримання (збирання) або перевірки доказів. Оцінка їх наявності проводиться у кожному провадженні з урахуванням встановлених обставин, особливостей виконання окремих процесуальних, слідчих (розшукових) дій, їх обсягу та складності, поведінки учасників кримінального провадження, дотримання процесуальних строків тощо.

Також прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, уповноважений доручати слідчому, органу досудового розслідування, відповідним оперативним підрозділам проведення у встановлений прокурором строк негласних слідчих (розшукових) дій, давати вказівки щодо їх проведення [3, ст. 36; 4, п. 6]. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у кримінальному провадженні виключно щодо тяжких або особливо тяжких злочинів, у тому числі, за ст.ст. 305, 307, ч. 3 ст. 309, ч. 2 ст. 317 КК України [2], які безпосередньо передбачають відповідальність за незаконні дії з наркотичними засобами. Прокурор має право заборонити

проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій, якщо у зв'язку з їхнім проведенням існує загроза порушення вимог закону, прав та законних інтересів громадян, у тому числі неповнолітніх [3, ст. 246].

Чинний КПК України не містить обмежень щодо процесуальної можливості складання повідомлення про підозру як слідчому за погодженням із прокурором, так і прокурору особисто. У випадках, коли повідомлення про підозру складається слідчим, прокурор реалізує свої наглядові функції у спосіб погодження такого повідомлення. Перед складанням повідомлення про підозру або його погодженням прокурор самостійно оцінює наявність відповідних підстав для цього, тобто: законність затримання неповнолітнього за протиправні дії, пов'язані з НОН; законність обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів; наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення [3, п. 11 ст. 36, ст. 276]. При цьому прокурор або слідчий зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права, передбачені КПК України.

За наявності підстав, передбачених законом, до неповнолітнього може бути застосовано один із запобіжних заходів. На прокурора покладено обов'язок доведення перед слідчим суддею, судом наявності підстав для застосування запобіжних заходів, який повинен обґрунтувати їх існування та доцільність обрання конкретного їх виду. За результатами розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу щодо застосування запобіжного заходу залежно від обставин, які під час розгляду довів прокурор.

Висновки. Охорона прав і законних інтересів неповнолітніх під час досудового розслідування злочинів, вчинених в сфері незаконного обігу наркотиків здійснюється під час нагляду за додержанням законності у формі процесуального керівництва, що дозволяє прокурору за допомогою обов'язкових для виконання вказівок, доручень, процесуальних дій та рішень безпосередньо спрямовувати хід і перебіг кримінального провадження, дієво впливати на зміст та результати діяльності слідчих, а також виконання ними завдань кримінального судочинства, насамперед щодо охорони прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх учасників кримінального провадження та забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування у розумні строки.

Reference:

1. *Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r.* [The Constitution of Ukraine of June 28, 1996]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (data zvernennia: 05.02.2020). (In Ukrainian)
2. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy: zakon Ukrainy vid 05. 04. 2001 r.* [The Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 05/04/2001]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (data zvernennia: 05.02.2020). (In Ukrainian)
3. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 r.* [The Criminal Procedure Code of Ukraine of April 13, 2012]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (data zvernennia: 05.02.2020). (In Ukrainian)
4. *Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii vzaiemodii orhaniv dosudovoho rozsliduvannia z inshymy orhanamy ta pidrozdilamy Natsionalnoi politsii Ukrainy v zapobihanni kryminalnym pravoporushenniam, yikh vyivlenni ta rozsliduvanni: nakaz MVS Ukrainy № 575 vid 07 serpnia 2017 r.* [On approval of the Instruction on the organization of interaction of pre-trial investigation bodies with other bodies and units of the National Police of Ukraine in the prevention of criminal offenses, their detection and investigation: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine No. 575 of 07 August 2017]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (data zvernennia: 05.02.2020). (In Ukrainian)

Некоторые аспекты охраны прав и законных интересов несовершеннолетних во время досудебного расследования преступлений, совершенных в сфере незаконного оборота наркотиков

Гринева Карина Геннадьевна, e-mail: karina6684@ukr.net,
Одесский государственный университет внутренних дел. Одесса, Украина.

Аннотация: в статье рассматриваются особенности расследования уголовных производств в отношении несовершеннолетних в сфере незаконного оборота наркотиков, с учетом предусмотренных законодательством ограничений. Раскрываются роль и полномочия прокурора в осуществлении надзора за соблюдением законности в форме процессуального руководства досудебным расследованием, особенно вопросов, касающихся охраны прав, свобод и законных интересов несовершеннолетних участников уголовного производства.

Ключевые слова: незаконный оборот наркотиков, уголовное производство, досудебное расследование, следователь, прокурор, права и интересы несовершеннолетних.